

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

24710

891.94

4-95

181

ԲՈՒՄ ԷԼԻՒ ՇԱՐԳԻ

ՎԵ

ԷՐՄԷՆԻԼԵՐ

ՖԻԼԻՊԷ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԵՂ. ՄԱԹՊԱՍԻ
1885

853a2

(977-act)

ՄՈՒԳԱՅՏԻՄԷ

Այլմանս պիր հագիգէթ եօգ տըր քի հէմ
 տօսթը հէմ տիւշմնի պուրաննասըն: Պու խու-
 սուստան օլ հագիգէթին հագիգէթ օլմանսը
 հիւքմ օլ ընմաղ. եա ընրզ շու հալանն՝ պէնիի պե-
 շէրան թարիգի թէֆէքքիւրին պիրի պիրինանն
 Փարգը օլտըզը անըաշըլըր: Աչոյէ օլմայըզ տա
 հէր Փէրտ պիր եօլտա տիւշիւնան վէ պիր գաի-
 աեի մանթըզ վէ միւնազարոցա թապի օլտա խաի
 նէ ալեա օլտը խաի: Իշ թէ օլ զէման շու օն տօ-
 գուզընճը ասըր միւնեվիւրին Փէյլ սօֆլարը քէն-
 աի մազստալարընա նաիլ, վէ նէվի պէշըրին սէա-
 աեթի հալի պէր քէմալ օլմըշ օլտը խաի:

Իմոի պիր հագիգէթի ալեսեվիյէ հէր քէսե
 սէվտիրմէք մուհալ ալիյմմէք իչտն փէք միւշըլ
 վէ պինան ալէյն պիրիմ գուարէթիմիլիին մա
 Փէվգինան պիր ումուր օլտըզըր բանա պիլեթէք,
 պաղը էֆքեարարա շարբանաղ, վէ ումուլ կը-
 մէնի միւլթիթինն մթպու վէ համիլեթի պուլըման
 տիւվէլի մուաղըմ վէ հիւքիւմաթը ալիյէնին շան

487-2012

ու շրջանի մեջ տեղադրված իշխան, (պէտքէ պիր
շէյ սպա Ֆիքրիմիլտէն կէշմէզ օլտըզընը շիմսի-
տէն պէյան իտէրիմ.) հէր պիր իհիթիրազը կէշ ա-
լարագ պազը հագիգէթը տէր միյան իտէճէյիզ:

Թարիֆտէն միւսթապնի տիր քի պու քիւլֆէ-
թի իխթիյար իտիշիմին պիրինճի սէպէպի՝ մէն-
սուպ օլտըզըմ՝ Երմէնի գաւմիւնին մէնֆաաթընա
խըզմէթ մազսէտի տիր: Տիկէր էսպապա կէլին-
ճէ, պուսպարըն նէտէն իպարէթ օլտըզընը գարի-
ինի քիրամիւնը շու պահարն ազ պիր իլէրուսինտէ
պիմսուհուլէ թէֆէհհիւմ իտէ պիլէճէք տիր:

ԲՈՒՄ ԷԼԻԻ ԵԱՐԳԻ

և

ԷՐՄԵՆԻԷՐ

ՄԵՊՃԱՍԸ ԷՎՎԷԼ

ԷԶՄԻՆԵԻ ԱԹԻԳԱՏԱ ԷՐՄԵՆԻ

Այլմ պիլիր քի պիր Երմէնի գաւմի վար տըր,
վէ պու գաւմ՝ Էզմիւնէյի թարիթիյէտէն մուգատ-
տէմ վէ սօնրա գըրզ պէշ տէվր Էանի տէօրթ
պին պէշ Էիւզ սէնէ միւստէթ Ասիյանըն պիր գը-
թաի մալիւմէ սինտէ իսթիգլալիյէթի թամմէ իլէ
իճրաի սալթանաթ իթմիշ տիր: Երմէնիւր Էյլէ
պիլիրըն իտի քի քէնտի իսթիգլալէրի Էալընըզ
Էիրմի պէշ տէվր տախմ օլմըշ օլա: Փազաթ պու
Էիւն Ալման, Տրանսըզ վէ միլէլի սաիրէնին իւլէ-
մա վէ տանիշիբրանի տէլալի զաւլիյէ իլէ մէր-
թէպէլի պէրահինէ վարտըրըյօրըր քի պու առտա
իւզէրինէ Էիրմի տահա իլաւէ իթմէք ըզըմ տըր:

Շու հալտէ տիմէք օլուր քի թարիթիյէրի մա-
լիւմ օլան գաւմիլրտէն էն զիյատէ միւստէթ իճ-
րայի հիւքիւմէթ իլէ իսպաթը հայաթ իթմիշ վէ
գըրզ Էէտի տէվր իտարէլի միւք իթմիշ օլան
Մըսրի աթիգ գաւմիւնի միւթէագըզ Երմէնի գաւմ-

Handwritten signature or scribble in the left margin.

մը կէտիւր : Ճագարի սրն դաժման Մըրի անխղ Է-
հալիսի իւզերինն հէտէ ֆի այն օրաճաղ սուրէթ-
ան պազը խէտտիլ վէ մէկլցէթի օրազը աշիքեար
աըր . շօյլէ քի պու կիւն Մըրի անխղ Էհալիսի
մատուժ աըր , շու «եօզ աըր» լաֆիզընը մանեայը
քիււլցէ շումուլի օրմազ իւզրէ աշօյլ յօրլո՛ . ֆա-
զաթ պու կիւն պիր կրմնի գափի վար աըր .
հիշ օրմազ խէ մանեայը սիլտոյտէն զայը մա-
նեատա օրարազ :

Տահա դարիս պիր հալ վար աըր քի օ տա կը-
մէնի միլ լէթի փօլ իթիլա հօգթայի նազարընտա
վիճուտի օրմազըը հալտէ մլթ պու վէ համիսի օրան
հիւքի մլթլէր սայէ սինտէ տիւնեանըն պիր տաի-
րէի վասխաընը իտարէ իթ մլքաէ տիր :

Շու հալ խէ մլմաթ իշինտէ հոյաթ աշօյլ մի
տիր :

Տիւնք օրուր քի կրմնի միլ լէթինին իտարէի
միլք Էմիրնտէ կիւլ յճէ միւսթախտ օրմազ լաղլո՛
կէտիւր , քի օլ գատար ուզուն միւտալթ , վէ ալէլ
խուսուս Էօյլէ միւսթէնտա գլմանդարտա փոյտար
օլա պիրմիշ , շիւնքի օլ փոզթլար հուգուգը մի-
լէլ տէնիլէն շէյ քիմնէնին իտթընտան պիլէ
կէշմէզ իմիշ : Քէ ֆալթը միւսթէ ալիլէ , հուգու-
գը հիւժիվարի , վէ շու աարը միւնէ վիլթին տա-
րը ճիհանալ հաար օրան սաիր պիր թաղլո՛ նիզա-
մաթ վէ գալմանիցնի մլմաու հէյէ կէլինճէ պուն-
լար թարիֆ պիլէ իտիլտէ , քիմնէնին տէրք ու թէ-
ֆէ հիւսժ իտէ մլ յէճէ կի ճէհլ վէ դուլմթ ալվըր-
լէրի իմիշ :

Իմուտի շուրաճըգտա սիւալ վարըտ աըր քի ի-

տարէի միլք կիւլի պիր կիւլի նալիք վէ միւսթէ-
նայէ պու տէրլ ճէ իսթ իտատի օրան պիր գալմիցն
նէյլէ գալիլ լցէթի օրմազ . իլմլ մի . ֆէննէ մի . թի-
ճարէթլ մի . . . .

ՄԼՊՀԱՍԸ ՍՍՆԻ

ՍՍԸ ՎՈՒՍԹԱՏԱ ԷԲՄԷՆԻ

Մալիւս անի քի Աարը փո սթատա թէքմիլ
Ասիա գրթաար Էանի Արապիսթան նիսժ ճէ գիլթ-
սինտէն Գալգատիա տաղլէրինն գատար գութ-
պի շըմալ իյէ , վէ Պահրի Ալ Ֆիա սէ վահիլ ինտէն
ու մուժ կրմնիսթան վէ իրան վէ Թիւրքիսթան
վէ Հինտիսթան . վէ կն դարիսի շու աար քի սա-
րը ճէտիս ճօղրաֆիլուընտ հէնուգ մալիւս օրան
Պահրը մուհիթի Աաքին ճէ գիլթլէրինն տէկին ,
սէլաթինի իարաժ հիւքի իտէր իտի . վէ պու սէ-
լաթինին Էքսերի Արապ գալիլէ սինն մլնուալ
իտիլէր :

Աճէ սա Բուսէլիլ Շարգիտէ պիլէն վար մը քի
Էիւզլէրճէ միլեօն թէպատար օրան տէվլէթլէրին
հիւքի մլթի Արարան պօյունաըրըընտ պաշ ու-
զաթմիշ օրարըը շօյլէ պիր գլմանտա Անատօրու-
նըն կրմնիսթանը Աաղիլ թաղիր օրուտան գը-
թաարնտա Աուրինեան նապինտա պիր կրմնի հիւ-
քիւ մլթի Էաշամադտա վէ քէնտի հազգը իսթիգ-
լալինն հազիլ կէթէն ճիհանիլ օրան օլ Արապարա
րիպլթ իթտիրմլքաէ իտի : Հէմուտէ նէլ շէլլէ .

պի իր միտինդ : Տին ուղու բնա հէր պիւրի պիւր
ապան քէ սիւլիւ զան լէչկէրի իսլամ միլեօնլարբնա
գարչը երբմի եա օթուզ, նիհայէթ թաշ չաթլա-
սըն էլի պին ասկեր իլ :

Տիբրիմիզ պու ճիհէթի շէճաթա համլ իթ-
մէք տէյիւ տիր : Կրմէնիւր ճէնիեամլէր մի տիր .
տէյիւ մի տիր . պուսուսն ճէվասլընը պու միլէ-
թին էֆրատընը ումուրը հարսլիյէտէ իսթիստամ
իտէն տէվլէթէր վիրսին :

Օլ քիւչիւք Կրմէնի հիւքիւմէթի եալընըզ
քէնտի իտարէչինասլըզը իլէ իւչ եիւզ սէնէ գա-
տար միւսթագիլէն եաշատը :

Իշթէ Կրմէնի միլէթիինին իտարէի միլքտէ
օլան մէհարէթիինին պիւր տէլիլի գաւլիսիտէ պու
արզ էյլէտիլիմ ճիհէթ տիր :

Ինթիսնալ քի թարիխաշինա պիւր զաթ՝ ալ-
թընճը Աւոն Ռուբինեան-Վուսինեան գրալըմըզըն
սուլթան Կշրէֆ Շապանա գարչը օլան թավը ու
հարաքէթի տախի աճէպա իտարէ շինասլըզմը
տըր տէյու սօրսուն :

Պու իթիրագա ճէվասլ վիրմէզտէն էվվէլ
ալթընճը Աւոն Ռուբինեան-Վուսինեան հիւքիւմ-
տարըմըզըն չու հարաքէթի նէտէն իպարէթ ի-
տուկիինի թարիխի ումուսինին պու ճիհէթիինի սիլ-
մէյէն գարիինիմիդէ մուսթասարէն արզ իտէլիմ :

Էնի Սալիսլին Գուտսի շէրիֆի Արասլարըն
գուլընտէն խէլաս իթմէք վէսիլէի գահրէսի, վէ-
ֆիլասլը դասլթը մէմալիք մագսէսիլէ Սուրիա դը-
թասընա հիւճմ ու իզթիհամ իթտիլըլրի գէման
խրիսթիյան օլարագ Սուրբյայա հէմճիվար եալը-

նրզ Կրմէնի հիւքիւմէթի վար խաի : Աւոն՝ մէվ-
ճուտ օլան ահանամէլլըլէ ըիսյէթ իտուպ սուլ-
թան Կշրէֆ Շապան իլէ ազա իթմիչ օլտուզու միւ-
սաֆաթ վէ միւսնասլագթը տօսթանէ վէ իթթի-
հատտէն ինհիրաֆ իթմէյէճէյինէ տախի Կնճիլի
Շէրիֆ իէգէրինէ գասսմ իթմիչ խաի . պիլախիւրէ
պուսուսն մաքիւսը օլարագ եէմինինտէ իտուլթ իլէ
Կշրէֆ Շապանա իհանէթ իթտի :

Իշթէ պու քէյֆիլիյէթ գասլիլի ինքեար օլա-
մագ պիւր սահիհլիք տիր . գիրա թարիխ սէյլէ-
յօր . էյէր թարիխի մէզքիւր եալընըզ Մըսըր
խալիֆէլլըրինին թարիխի օլա խաի , իթիսնա իթ-
մէլ իտիմ . անճագ Արագ թարիխինտէն պաշգա ,
Կրմէնի թարիխի տախի պուսուսն նաթըզ . վէ Տը-
րանսըզ թարիխինին Վուսինեան իտանէտանընա
տախի օլան շիւսլէսիտէ միւսատուրը տըր :

Յագաթ հէր նէ գտտար պու պասպտէ շաղգը
չէֆէ իտմէլ իսէքտէ , պիւր Կրմէնիլիք վալիֆէ-
միլ վար տըր . քի պու տա գաւլիմիլիլին ուհուտ
վէ ազ վալիստէքի սէպաթ իլէ , տարսի մէսէլ հիւք-
մինի իքթիսապ իթմիչ օլան ըիսյէթ ինի մուսա-
ֆաա իթմէք վէ թէթարուզը իտալէտէն մատուն
դըրնագ տան իպարէթ տիր . պինանն ալէյհ աթի
իւզգիքք իքի մատտէլէրի մագամը ճէվասլ ու ի-
թիրագտա տէրմիյանա միւսարասաթ իտէրիմ :

Էլվէլա . — Ալթընճի Աւոն՝ թավը ու հա-
րաքէթի մէքին , ախաղը միւսթագիլմ , տօսթըու-
զու դայըր միւթէհամվէլ , վէլասալ սէօլիւնին
տահիլի օլան Կրմէնի սիւլալէսինտէն օլմայըլ ,
Վաթին գաւլիլի մէնսուպ իաի . պու էյլէ պիւր

գալմ տըր քի իգթ իղոյնի զէմանէ կէօրէ ագվալ ու հարէքեաթընը տէ յիշտիրմէք գաալիլյէթ ինէ մաւրէք տիր :

Պունա պիր տէլիլի զաիտ օլմագ իւզրէ ունութմանագ սրդըն սէօյլէյէլիմ, Քի զէմանէնա՝ Լուսինեան Փամիլեասընտան նէշէթ իթմիլ Օլուուղունա քէնուսինտէն պաշգա շահտի օլմայան պիր էրմէնի իքի տէՓա մէզէնէ պէ տէօրթ տէՓա մախլաս տէ յիշտիրմիլ օլմասը գալլ ու թալլրինտէ սապիթ գատէմ օլմանագ իշուու Լուսինեան Փամիլեասընըն պազը աղասընա մախուու պիր խասպէթ օլուուղու խապաթը միւտտէպէ քեաՓի տիր :

Մանիէն . — Լևոն Լաթին պուլունմասը հասէպլյէ մէզէնէպճէ մուսթաղիլ էրմէնի քիլիսէսինէ մէնուու օլմայըպ, Գաթօլիկ քիլիսէսինէ թապի խի : Վէ օլ զէմանըարտա Բօմա քիւրսիի շէրիՓինտէ պուլունուպ, իսմի շու տագիլգա թէխաթթուր քօլունամայան Բարա հազրէթէլի՝ օլ վաղթըն իթիգատաթի րուհանիլյէսի ահքեամընմա Փէրմանը մախուու իլէ ալթընճը Լևոնը եշմիլինտէն պէրի իթմիլ իտի :

Պագաթ մալիւմ տըր քի ճէնասը Բապլիւլ ալէմին՝ միւշարունիլէյհ Բարա հազրէթէլրինտէն նիսպէթ գապալ իթմէնէ տէրէճէտէ ալէմ տիր : Լևոնըն Ինճիլը շէրիՓիէ օլան սատագաթպըզըզընը պու ըլիտի րուհանի աՓիլ իթտի . լաքին Ալլահ աՓիլ իթմէտի :

ԹէէսիւՓ օլունան շէյ՝ ալթընճը Լևոն, Մըսըրտա էսարէթ հալինտէ պլլէ պիր հիւքիւմուա-

րա լայըգ մուամէլէ կէօրաիլիւ հալտ, Էրմէնիւթանը սաղիրտէ էրմէնիլէին՝ հէմ պինէրճէ գըլըճտան կէշիրլիմէքտէ օլմասը, վէ հէմտէ հիճրէթէ մահվ օլմագտա պուլունմալարը տըր : Պու հալլէր հիքմէթի Խիւտտ տըր . պաշգա նէ՞ տէնիր :

Շու վագասյը զիքը խտիլխտէն մագաստ, նամէրի էլեէվմ եալընըլ թարիխ ալէմինտէ գալան օլ էշխասըն շու աթվար վէ հարէքեաթընը մուախէզէ տէյիլ տիր . իլլա շուուու անլաթմագ իսթէրլմ քի օլ զէմանըարա գատար էրմէնի գալմի կէրէք շախի մանէվի վէ կէրէք ահատի նաս իթիպարլյէ քէնտի ագվալ ու ուհուտընա սատրգ գալմըլ . վէ էն գիլատէ փէրիշանըզընը մուճիպ օլան շէյ՝ կէրէք հապը վէրասէթ վէ կէրէք պագը հուգուգա մէպնի, օլ ճէհալէթ սաըրլարընտա պազը էճնէպիլէրին քէնտի տախիլի իլլէրինէ միւտախէլէ իթմէսի ճիհէթի օլմուշ տուր :

ՄԼԳՀԱՍԸ ՍԱԼԻՍ

ԱՍԸ ԶԵՏԻՍՏԷ ԷԲՄԷՆԻ

Շու վագասյը մու էլիլխտէն սօնրա էրմէնիլէրին սաըլ հիճրէթի խաթիտա էյլէտի : Էրմէնի գալմը անրատը, պու կիւնտէ փէք ալեա պիլիր քի աթթըգ քէնտի վաթանը աղլար եօգ տըր : Իմաի քէնտի սէատէթը հալընը էճնէպի մէմալիքինտէ արամագա պաշխար : Պագաթ շուրասընա տըրգաթ օլունուու քի կիթտիլէրի մէլալիքտէ նա-

իւ օրտուգւորք սէտեթը հալըն մուգապիւրնի
գաթ գաթ կցիա իթմէքտե իտիւեր: Իշին պու
նօղթաւընը Ֆէհմ իթմէք փէք գօլայ արք:

Նխրամամէի հաստիմըլ Բուս էլիի Եարդիտե
Ձէրքէս խքեանընը մէն էտէյօր:

Պու կիւն սրագը կլբօսիա հիւքիւմէթլէրն՝
էհալխարնըն Իսրաիլի գափմնա գարչու օլան ա-
տափէթիինի թէնքին էթմէյօր . Եախօա էտեմէյօր:

Պու հալչարն սէպէպիւնի արամագ՝ մագսա-
տընըլ խարիճընտէ տիր: Լաքին նէ աճայիպ օլը-
յօր քի անըլ վիւթա ինթիհարըր վէ սարը ճէ-
տիա խաթիտարը կիպի գէմանդարտա, Երմնի
միլէթընըն հաղիր՝ վէ Փագիր վէ մագլուս՝ էֆ-
րատը լիանըլարը հիշ պիր լիանա պէնդէմէտիյի,
վէ օլ գէման՝ մէգհէպիւրիինն նէ օրտուգու քիս-
տէ պիւմէյիպ, Եալընըլ խաչ տիւամէթիինի թալը-
մալարընտան տինը Իտէվիտէն օրտուգլարը անըս-
չըրտըլը, վէ նէ Բօնա, նէ տէ Գօսթանիթիինիյե
քիւրսիը շէրիֆիւրիինն ըկտսթի ըուհանիյէլէրի-
նէ թապի օլնտարըլարը հալտէ մէմալիքի Սվըս-
թըլյատա պէօյիւք իսթիյալարա նաիլ, վէ Բու-
մանիյատա հէր մուսափէնէթի կէօրիւպ ճէօրմ էմ-
լաքէ մալիք օրըրլար . Սճէմիսթանտա վէ Հին-
տիսթանըն նէճիւսի իսիէքաթօրըրն նէգտիտէ,
վէ Ֆիլէմնիկտէ վէ Իթալիյա վէ ստիւրտէ քէ-
գալիք:

Ճէնէթմէքեան Զաթիս՝ Սուլթան Միւհաննէտ
Խանըլ գաղի հալրէթլէրի պու գատար միւստա-
տաթ վէ իսթիյալարթ իհասն իթմիլ: Սճէպա նէ
իշիւն:

Բուսիյա տէվլէթը Փախիմնի օրտուրնտա
տանա պիր թէք նէֆէր Երմնի ասքեր Եօղ իքն,
միւլալիմտէն պէտ իղէ, պիւսալը, լիվա, Ֆիլիպ
վէ միւլիլիւրէ գատար Երմնի գաղիթլէպիլե մօ-
լու . աճէպա պուսուս սէպէպի նէ տիր:

Իշիէ սէպէպ՝ աթիտէ արղ օրնտան խա-
տուսաթտան խալրէթ տըր:

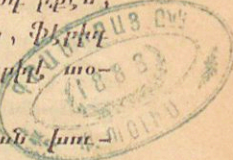
Եվիլա . — Երմնի խալըլ իղէ միւնտէ-
պաթտա պուլուսմուչ օլան հէր միւլիթ էֆտար
փէք էյի պիլիլիւր քի Երմնի ըպէք Երմնի Ես-
տըլ վէ միւսթալիմ առէմէթ տիւր:

Մանիէն . — Երմնի խալըլ միլիք
այալ պատըլար խէ, սէպաթ վէ սէրնիլ վէ
հիւնէրի պրապէտ կէօթիւրսիլ քի սարը:

Սալիտէն . — Երմնիլեր կիրտիլիլի մէմա-
լիքտէ Երիլ էհալիւրն գիյանիլլէ գէնիկն օրնա-
մըլար վէ օրտարտա Ետիքիլի պիր լօգմա էք-
մէյէ մուգապիլ պիր գըլէ էթմէք գատար խըս-
մէթ իթմիլէր տիր:

Բապիէն . — Երմնիլեր հիճրէթ էյիտիլըլի
մէմալիքըն էհիլ Փէսասիլլէ սալա հէմէֆեար
պուլուսմայուպ՝ հէր տաթիլ հիւքիւմէթը մէլրու-
այա սատըլ գալըլար տըր:

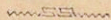
Խամիտէն . — Երմնիլիլին տին խուսուրն-
տանքի սէրալէսթիլ էֆքեարը տարսը մէսլ հիւք-
միւնտէ տիր: Բըրիսթիյանըլըն խչ պէօյիւք
չէօպիլիլի Փագիր Երմնիլիլիլի՝ միւթէգիլլէ (հէր-
չուսմէք) վէ միւստա (հէրեպէք) վէ սաթի պիր
թաղըմ՝ սուի թալիլիլիլիլի լիթիֆաթ պուլուր-
տուգլարը, վէ պիլիլիլիլի միւթէմապիլլէն էհիլ

ճէ՛նննէ՛մ խառնուան ատտ էյլեաիբլերի սըրա-
տա պու մազլում Երմէնիւեր հագիգի վէ սամիմի
պիր գարընասալըգ էսերի կօսթէրէրէք, անլե-
րին քեաֆէսինի քէնտիսի գատար Խըրիսթիյան
թանրմագտա վէ ճէննէթէ գապուլ իթմէքաէ օլ-
տուղու հազըգէթէն շայանը հայրէթ տէյլմի տըր :

Իշթէ շու արգ էյլեաիյիմ պէշ Եօգթալարտա
կէօսթէրիլէն խասթթ վէ Ֆազիլէթլէր սայէսըն-
աէ Երմէնի միլլէթընն փարչալարը հէր մէմէ-
քէթտէ սէօյլաք իլթիֆթաթլարա գապուլ օլուն-
մուշար տըր վէ օլոյօր, վէ էէէր օլ փարչալար-
տան պիրի պիր մէմէքէթտէն գալգըպ հիճրէթ
էթտէ, օլ միլլըն պիր մըգտար սէրվէթի զայ օլ-
մուշ ատտ խաիլիօր :

ՄԼՊՀԱՍՐ ԲԱՊԻ

ՄԻԼԻՅԵՔ ԵՕԳԹԱՅՐ ԵՆՁԱՐՐԵՏՏ ԷՐՄԻՆԻ

Փագաթ Երմէնիլէրին սըզընտըզլարը միլլը-
լէր ահալիսի իլէ եէքվիճուա օլուպ, օլ միլլքին
շան ու շէրէֆ, վէ սաստթթը հալի իշուն չալըշ-
տըզը, վէ հինը հաճէթաէ օլ ուղուրա ֆէտաի
ճան էյլեաիլի սըրասա, քէնտուսընէ մախուս
հիշ պիր զայիլէսի Եօգ տէսէմ, փէք տէ սահիճ
տէյլ տիր :

Երմէնիլըն պիր տաշխեճէսի վար տար, պու
տա քէնտի լխանընը, քիթտաթթիլի վէ միլլի-
յէթիլի մուհաֆաղա իթմէք գազիլէսի տըր : Շու

զայրէթի տաիսի օլ գատար պէօյլաք տըր քի օլ
ուղուրա սէրվէթ վէ իսթիլլալիլիլ վէ վաթման
վէ ճան վէլ հասըլ հէր պիր շէյի ֆէտա իթմիշ
օլտուղու կիսի, էլան պու կիւն էյէր էլիլնաէ
գալընշ տահա պիր շէյ վար իսէ, անը տաիսի ֆէ-
տա էթմէյէ հազըր տըր :

Նիշ պիր քիմնէյէ վէ հիշ պիր շէյէ գարարը
օլոյան միլլէթլէր իւզէրինէ, Եալընըգ քէնտի
միլլիլիլիլի սէպէպիլլէ մուսամէլի թաղիլիլի գուլ-
լանմագ, տէվլէթիլն ճիամը մանէվիտընտէ պէրէ
աշմագ տըր. պու պապտէ պագը կվրօփա տէվ-
լէթլէրի փէք էյի թէճրէպէ էթմիշլէր տըր :

Վագաա մըգտարը ճիւղի Երմէնի մուհաճիլը-
լէրի վար տըր քի մահվ օլմուշար : Ամսթերտամ
վէ Լիվուրնա շէհրլէրի մուհաճիլլէրի կիսի : Պուն-
լար էհէմիլլէթսըզ շէյլեր տըր : Օլ գատար զայի-
աթ էլէէվմ պէր հայաթ օլան պէօյլաք միլլէթլէ-
րըն տաիսի վար տըր : Ալեմանիյատան հէր սէնէ
Եիւզ պիլիլէրճէ նուֆուսըն Ամէրիգա ճիւմհուրի-
յէթի մէմալիլիլիլի հիճրէթ իտուպ եէրլի էհալիսի
իլէ մէզճ էյլէմէսի, վէ պլմանլըգտան մահվ օլմա-
սը՝ պունա պիր միսալ օլա պիլիլ :

Պու հալ պիր պէօյլաք նէհրըն սուլընա շէպիճ
տիր, քի մէճրանըն իքի սահիլընտէ հէր ան սարֆ
օլունտուղու հալտէ պիլիլ, Եիլնէ նէհրըն վիւճիւ-
տիլնէ ապա խալէլ կէլմէզ :

Շայանը տըրգաթ պիր հալ տահա վար տըր .
պու իքի քիւշիլաք գօլմիլլէրըն մահվընէ, Եանի
Եէրլի անասըրա մէզճ իթմիշ օլմասընա սէպէպ՝

Յիղմանկ վե Իթալիցա տէվըթլէրինտէն թագեիդ կէօրմէլերի տէյիլ տրր :

Երմէնիլեր՝ Յիղմանկ մննա իբքնտէ թագեիդ կէօրմէք շէօյէ տուրտուն , պէօյիւք մուաֆիլէթ-լէրէ մալիք օրտուչար : Իքր եիւզ սէնէ կվիլլ Ամրոթէրտամտա Երմէնիլերին քիլիտէլեր , մէքթէպ-լէր վէ մաթպաալարը վար իտի : պու մաթպաա-նըն կսելլերի հալեա Երմէնի քիթապէթինտէ կէօ-րիւրմէքտէ տրր : Օլ գատար սէնէ կվիլլ Լիվուր-նատա Երմէնի քիլիտէսի վար իտի : Ամրոթէրտամ կիպի պիր Փրօթէսթման շէհրինտէ Փրօթէսթման օլ-մայան Երմէնիլերն մաթպաա աշմաւը , վէ Լի-վուրնա կիպի պիր Գաթօլիք շէհրինտէ Գաթօլիք օրմայան Երմէնիլերէ քիլիտէ պինա էթմէսընի մու-սաատէ էթմէք նէ՞ պէօյիւք մուաֆիլէթ տրր : պիր քէրրէ տիւչիւնիւրըն :

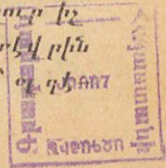
Յիղմանկ վե Իթալիցա հիւքիւմէթլէրի պու գատար միւսաատաթը տէօրթ պուչուգ Երմէնի-լէրէ աճէպա նէ իչին իհսան իթմիւլլեր օլ գա-տար սէնէ կվիլլ :

Շալեա պու կիւն Յիղմանկ տէվըթի Աչինտէ վազը ճալա ճէդերիսընըն Պաթալիցա շէհրինտէ պուլունան իքր եիւզ իանէտէն իպարէթ Երմէնի-լէրէ , քիլիտէ վէ մէքթէստէն սարֆը նազար , պիր տէ սէրպէսթի թիճարէթ , վէ տահա կարի-պի նիթ միւսթագիլլ հիւքիւմէթլէրին գանուըր էսասիւրնտէն ալ Փարդլը օլարադ մէղքիւր էհա-լի քէնտի հուգուգը միւլկէսինի լարգիլլէ մու-հաֆազա իտէ պիլմէք իչուն պիր տէ նիգրամտէի էսասի իհսան իթմիւլ տրր :

Սնկլրին սատաղաթ վէ մէհարէթ վէ Փազա-իլի սաիրէլերին թագտիր իտուպ տէ , մէպէքթ-լէրինին թագվիլէի շէրի Փինէ միւլն վէ մէտէա-քեսար օրմալարըն թէքէսաիւրի մադսատիլլէ պու տէրէճէ անլէրէ հիւսնի թէվէճճիւհ կէօսթէրմիւլ-լէր տիր : պաշգա նէ՞ սէպէպ օլա պիլիր :

Օլ զէման եանի իւչ տէօրթ եիւզ սէնէ մու-գատալմ Յիղմանկէ հիճրէթ իտէն Երմէնիլերին հալինի պիր քէրրէ թապիլիր իտէ իմ : վաթման-լարընտան տուր օլուպ Երմէնիլաթման վէ Յիղմանկ արասընտո օլան շու գատար պին միւլ մէսաֆէյի պէրրէն գաթ իթմէլերինտէն տիւչարը Փազրու ինթիլյաճ օլարադ , փէք աճիդ վէ սէֆիլ վէ հալ-լէրի փէրիչան օրմուչ ստէպէր : նիհայէթ կիւճ հալ Ամրոթէրտամ սըղընըպ , ազվաթը եէվիլլէ-լէրինի թէտարիքէ միւզթէտիր օլուր օլմադ , պիր տէ էզհանը ումուվիլլէ իւզէրինտէ նէ տէրէճէ թէ-սիրաթը շէտիտէսի օլտուղու մալիւմի էնամ օլան մաթպաա քիւչատընա թէշէպսիւս իտէրլէր տէ հիքիւմէթի մահալիլլ « Գուզում , սիդ Փազիր ա-տասիւրսընը . սըրթընըլը սըճադ , վէ գարնընը-գը թօգ թուլուպ , բահաթ իթմէնիլէ պազը-նըգ . քիթապ պասմադ նէ՞ վազիֆէնիլ » սէօյիւ-նիւ տէմէղ մի : իշթէ պունու տէմէտիքտէն մա-տա պէօյիւք մուապէնէթ տախի իտէր իտէ . (զի-րա պիւա մուապէնէթ Գիթապը - Յուգատտէս թապ իտուպ տէ , Երմէնիլաթմանըն հէր քէօշսինտէ նէլը իթտիրմէք Փէրաը վահիա սէրպէթիլլէ օլուր իշ տէյիլ տիր : պէլ իտուսուս օն ալթընճը տիլլրին Յիղմանկ Երմէնիլերի հազգընտա :) արթըգ

487-2012

ման Թիլէմնկ տէվլէթիինն Երմէնիլէր հազգըն-
տա նէ տէրէճէ պէօյիւք հիւսնի թէվլէճճիւհի օլ-
տուղու Ֆէհմ խախին :

Թարիխի Երմէնիյանըն պու Ֆըզրասընտան
Երմէնի գավմի ճիւզլէրինին մէթպոււի օլան տիւ-
վէլի մուսաղլամա հազգընտա պիր տէ տէրս մէվ-
ճուտ տըր : Ե՛տյէ քի պէշ եիւզ սէնէլիք պիր
թէճըթպէտէն անաշըլտըզընա կէօրէ , Երմէնի
մէքթէպլէրինտէ Երմէնիճէ թէքէլլիւմի մէն իթ-
մէք , վէ Երմէնիինն ումուրը մէզհէպլէտէսինէ միւ-
տախէլէ խոուպ վիճտանը իւզէրինէ թէսալլութ
էյլէմէք , հասըլլը քէլամ պաշգա պիր շէյ իչուն
տէյիլ , եալընըզ Երմէնի գավմիյէթիինն մահվ իթ-
մէք սատէտինէ մէպնի Երմէնիլէր իւզէրինէ թազ-
եիգ իճրա իթմէքլէ , Երմէնիյէ «պէն Երմէնի տէ-
յիլխմ» տէտիրթմէք գասիլ տէյիլ տիր :

Փաղաթ ճէպը իլէ գասիլ օլմայան շէյ պա-
զէն հիւսնի մուամէլէ վէ լութֆքեարլըզ իճրա
խտէ պիլիթ իմիշ :

Վաղաս հէր պիր գավմ իչին պէշ օն պին սէ-
նէլիք պիր եատկեար օլան շու միլլիյէթ խոտա-
սը փէք տէ էօյլէ լութֆ վէ ճէպը վէ սաիրէ իլէ
պիսուհուլէ մահվ օլուր շէյլէրտէն տէյիլ տիր .
զիրա հիքմէթի Ելահիյէ եօլունա տէօքիւլտիյիւ-
միւզ հալտէ կէօրիւրիւզ քի ճէնասպը Հազ ին-
սանկէրին գավմէրէ վէ էնվար լիսանկէրէ միւն-
գասէմ պուլունանաը էզէլտէն թազտիր պույուր-
մուշ տըր :

Ղիքմէթի թասիլիյէ նօգթպի նազարընտա
միւլահապա խախախի հալտէ կէօրիւրիւզ քի տիւն-

եանըն էն Ֆէյլուօֆ վէ էն միւնէվլէր իւզ զիհն
ստամարտան էն ճահիլ ստէմէրէ գատար քէն-
տի միլլիյէթիւրինն վէք պէօյիւք էհէմիլիյէթ վիր-
մէքաէ տիրլէր :

Պու կիւն Ալման գավմինտէ օլտուղու գա-
տար Ֆէյլուօֆ վէ ալիմ ատամ տիւնեանըն սա-
իր հիչ պիր գավմինտէ պուլունանաուրընը սէօյ-
լէմէք՝ մալիւմի լլամ իթմէք տիր : Նէ՞ սճպիպ
օլույօր քի պու Ֆէյլուօֆ վէ ալիմ ատամար պու
կիւն Վաթին հուրու Փաթընը գուլլանմաք քէնտի
Ալմանըլզ ազամէթիինէ գիւլ սայըպ կիւնտէն կիւ-
նէ մաթպասալարընտան թէպլիտ խալիօլար վէ Ալ-
մանճա քիթապլարընը եալընըզ պլման հուրու Փա-
թիլիյէ պասըյօլլար :

Տիւնեատա գավմէրին էն ճահիլ ի սոտ օլու-
նան Ղինկեանէ գավմինըն պիր Ֆէրտինն՝ ըէամէն
մէնսուպ օլտուղու մէզհէպէ թասիլ պիր հիւքիւմ-
տարտան պահս իտիլիշ օլտա , տէր ազսպ մա-
գամը ճէվապտա շու եօլտա պէյանը էֆքեար վէ
խտարէլի լիսան խտէճէք տիր . «վաղաս պէօյիւք
ատամ տըր . Փաղաթ չի չարէ քի Ղինկեանէլըզ
շէրէֆինտէն մահրում տըր :»

Ղիչ օրնալ խտէ գալպինտէն օլտուն շու միւ-
լահապայը խտէճէկի չարէսիզ տիր :

Տիմէք օլուր քի միլլիյէթ տէնիլէն շէյ՝ ին-
սանկըզ սըֆաթընտան այրընաար նա գասիլ պիր
հըսախաթ տըր :

Իսքէնտէր , վէ Տարա վէ պունլարա միւմա-
սիլ սաիր ճիհանկիր հիւքիւմտարանը աթիգանըն
օլ գատար պէօյիւք շէրէֆինի միւճիպ օլան հալ՝

տիր քի հէր ասըրսա տինեա իւզէրինտէ պու-
լունան էն վարլագ տիփլումաթլար պիլէ պունա
պիր չարէ պուլմամըչլար տըր :

Իհթիմալ քի էնվարի իլմ ու մէտէնիյէթ մին-
թէչլար վէ միւթէվէսաի օլա օլա պու մէսէլէյի
հալլ իթսին :

Կրմէնիլէրին պուլունտուլու հալի պիւհրան
չա իտի քի կէրէք հիւքիւմէթի մէթպուա նէզ-
տինտէ վէ կէրէք քէնտի վաթման գարընտաշլարը
ինտինտէ՝ քէնտի սատագաթ վէ համիլէթ հըսսի-
յաթընա եազըչըր պիր մէվզի թութմաաը վէ օլ
եօլուա պիր թավր ու հարաքէթ իթթիլաալ իթ-
մէսի լազը՝ իտի :

Իմտի կրմէնիլէր օլ միւշքիլ հալտէ նէ եօլտա
հարաքէթ իտէճէքէրի հազգընտա գապու ու վիճ-
տանիլէրինէ միւրաճաաթ իթտիլէր . վէ քէնտի վէ-
լիի նիմէթլէրի օլան տէվլէթ , վէ վաթմանը միւթ-
թախէզլէրի օլան մէմէքէթ , վէ վաթման գարըն-
տաշլէրի օլան Պուլիար միլլէթի հազընտա հըս-
սիյաթը հասէնէտէն պաշգա պիր շէյ թաշընայան
եիւրէքէրի քէնտիլէրինէ պիր կիւզէլ նասիհաթ
վէրաի . տէվլէթէ օլան սատագաթլարընտան հիշ
պիր ան կէրի տուրմատըլար . հարէքեաթը վազըն-
լարընտան նաշի գապմանին մէվզուա ահքեամը
գարչուարնտա պուլունան վաթանտաշլարընըն
հալինի թախիթիփ վէ թէրփիհ իշուն էլլէրինտէն
կէլէն մատտի վէ մանէվի հէր միւամէնէթի իճրա
իթտիլէր :

Յունու տախի իլամէթէն սէյան իտէլիմ քի

պու միւա իլէթ կալընըզ Պուլիարիթմնտա մաս-
տուա գալմաաը :

Պէր միւզ թէգայէ գատէր կրմէնիսթանըն ի-
շէրու քէօշէլլէնտէ մէնթի օլան Պուլիար վա-
թանիլէրվէրէրի մէնթալարընտա կրմէնի խազը
թարաֆընտան կէօրմիւշ օլտուգլարը մուամէլէի
միհմանիլվալլիլի քէնտիլէրի սէօյէսինդէր :

Շիմտի Պուլիարիսթանըն պիր գըամը արտաթը
Կեարէթ , տիլէր պիր գըամի տախի խաարէի մուխ-
թարէ օլուպ , Պուլիարիսթան կրմէնիլլէրինին հու-
գուգը՝ մէմէքէթտէ ճարի օլան ուսուլի միւսա-
վաթ սայէսինտէ գայէթ իւլ գայէ թէվէսաի իթ-
միւշ օլմալար , վաթմանը միւթախիլէրի հազգըն-
տա քէնտիլէրինէ տիւ օլան հիսսէի վազիթէ տա-
իլէսի տախի օլ նիսպէթտէ թէվէսաի իթմիւշ օլ-
մաաը՝ իյճաաը մասըհաթտան տըր :

Շէյթի խաարէմիլլին՝ հէր սընըթ Քէհալիի
մէմէքէթին սէատէթի հալի հազգընտա սարթ
պուլուրտուլու հիմմաթը միւթէվալլիլէ կէօշէ
չարփար տէրէճէտէ այան ու աշիքեար օլմնտա ի-
տի պիլէ , կալընըզ թէրպիլիլի աթիֆալ վէ վիլու-
յէթին հէր քէօշէսինտէ նէշրի էնվարի իլմ ու-
ղուրընա մասրուֆ սրուլուրտան միսայի՝ տէվլ
կալընըզ մէմէքէթիմիւզ էհալ իտին , իլլա պիւթիւն
պլմի մէտէնիլլէթիլէ վէ ինասնիլլէթ տօսթլարընըն
մուճիլլի շիւքրանիլլէթի օլմաալը՝ ումիւրի վա-
գիհասան տըր :

Կրմէնի չօճուգլարընըն քէնտի միլլի մէքեա-
թիլլի խաթիլաալլէլլէրինտէ աէրսէրիէի թէքմիլ
իթտիլլէրն սօնրա էդ ճան ու տիլ վէ քէմալը կէր-

մի իլէ Պուլիար մէքեաթիպի բուշտիյէսինէ տէ-
վամ իախչէրի, յիտէրլէրինին շու եկնի վազի-
Քէնին թէմամիի իճրասընա արզուքէշ օլտուզըս-
րընը խնա խտէր տէրախտէն տիր զանն խտէրիմ:

Էրմէնի գամվընըն ահվալի ումուսիյէսընտէն
պու գատար պահս քեաթի օլուպ, շիմտի պազը
ահվալի խուսուսիյէյէ կէլէլիմ:

ՄԷՊՀՍՍԸ ՍԱՏԻՍ

**ԹԷՐՃԷՄԱՆԻ ԷՖՔԵԱՐԸՆ ՄԻԻԽՊԻՐԻ ԻԼԷ
ՏԻԼԻՊԷԼԻ ՊԻՐ ԷՐՄԷՆԻ**

Պալեատէ գիբը ու թարիՓ իտիտիկի վէճհէ
մէմաթ իչինտէ իսպաթը հայաթ ու փայտարի ի-
տէն Էրմէնի գամվընըն հալի մէտէնիյէթ տէրէ-
ճէսինի հազգիյէ իսպաթ խտէր մըգտարտա կա-
զէթալըրը վէ սաիր էվրազը մէվգութասը վար
տըր:

Լաքին պու կազէթալըրըն մատտի սէրվէթ-
լէրի մանէվի սէվէթլէրի նիսպէթինտէ օլմատը-
զընտան տիեարը պատտէտէ միւնթազամ միւս-
պիրլէր իտարէ խտէմէզլէր: Նալընըզ կազէթա
սահալլէրինին պազը ահըպպասը պէրաի ուխուվ-
վէթ պու խըզմէթի տէր էօհտէ իտէր:

Իչին պու ճիհէթինի պէր թափսիլ հիքեայէ-
տէն մուրատըմ՝ պէօյլէ թէսատիւֆի վէ ֆախրի
միւսպիրլէրին պազը թէքեատիւլլէրի վազը օլու
էէլտիկինի արզ իթմէքտէն իպարէթ տիր:

Իշթէ պու գապիլտէն օլարագ Տէրիտէ-
տէթտէ նէշը օլունան թէրճէմանի էֆքեար նամ
Էրմէնի կազէթասընըն Ֆիլիպէ միւսպիրի կազէ-
թայի մէզքիւրըն 1884 սէնէսի քեանունի էվվէլ
4 թարիլի վէ 2198 նիւմէրօլու նիւսիտէսինտէ
աթի իւզգիբը Փըզրաթը եազըլմըշ տըր:

« Վիլայէթը միւմթազէմըզըն մէճլիսը ումու-
միսի մահ իհալըն (Թըշրինի սանի) իպթիտասըն-
տան պէրու ագտի իճթիմա խուսպ ումուրը սի-
յասիյէ վէ առիյէ հազգընտա իճաի միւզաքէրէ իլէ
մէշըրլ օլտուզու մալիւմ տըր: »

« Մէճ իսի մէզքիւրըն տիւնքի իճթիմասընտա
էօյլէ պիր հալ վուգու պուլմուշ տըր քի վիլայէ-
թիմիլին թէէքքիւլլիմէն պէրու էմաալի կէօ-
րիւլլէմիլ տիր: »

« Մալիւմ տիր քի վիլայէթիմիլին նիլամմա-
մէի էսասիսի ահքեանընճա վալի միւտիրլէրի թա-
յին խտէր, Պապը Ս.Լի տախի թաստիգ պույու-
րուր: »

« Իշթէ վալիմիլ փաշա հազրէթլէրի իչպու-
հազգըրը մէճլիսի ումուսիյէ թէրք խուսպ, մէճ-
լիս տախի իճթիմաի մէզքիւրըտա Մ. Մաճարօ-
Փը՝ մալիյէ, վէ Տ. Հազանօֆը՝ նաթիա, վէ Մ.
Վէլիչոֆը՝ մարիՓ միւտիրլէրինէ թային էյ-
լէտի: »

« Իչպու եկնի միւտիրլէր Պուլիարիթման իլէ
իթթիհատ թարաֆատըրըրը օլտուզըրընտան
Վալի Փաշանըն պու մուամիլէսի թէքմիլ Պուլիար
էհալիսի իւզէրինէ հիւսնի թէէսիրի, վէ իսլամ

վէ Վուսմ ճէ մուսթլարըն տախիր մէ յուսայեթինի մուսլուզ օրնու չ տըր ։»

• Պայեասաէ արզ օրնուսուզու իւզրէ իշարու ֆրգրաթմը Եազան կազէթտի մէ գըխրըն Ֆիլպէ միւխալիսի տիր ։ Պու միւխալիս իւշ տէօրթ սէնէ-տէն պէրու պազը սյոտս , մէ պազը հասթիստոս պիւր քէրքէ մէ գըխր կազէթտ իւլ մուխալէրէ էյէրուսլ , օլ պապտէքի իշարաթի սաս տախմն հիւ-քիւմէթի մահալլիէնին լէ հինտէ պուլունմարնա մէպնի , պու գաստար գէմանտան պէրու չու Եազ-տըզը էյէր հասգընտոս քէնտուսինէ հիւ քիմնէ թէարուզ իթմէմիշ մէ հիւ քիմնէ անըն իլէ չա-թըչմամը իքէն , սիբտէ շէհրիմիզ «Մարիջս» նամ Պուլիար կազէթտարնըն 1884 քեանուսի էյվէլ 48 թարիլիլ մէ 676 նումիթուս նիւսիսնիսնաէ ակիւ-տէ պիւլլիլ պիթ թէրճէմէ տէրճ օրնուսն ֆըզ-րայի ճէվապլիլ կէօրիւլու ։

« Իսթանպուլտոս նէշը օրնուսն « Թէրճէմալ էֆ-թէսը » նամ Էրմէնի կազէթտարնըն 2198 նիւմթու-լու նիւսիստաինտէ՝ շէհրիմիզտէն Եազըրմիշ պիւր մէքթուսըն նէշրի կէօրիւլու ։»

« Մէգըխր մէքթուստա պիւր Էրմէնի՝ Վա-լիսիլ Փաշա հազրէթլէրինի շիտտէթլէ գէմմ իւ-տէյօր • էյօլէ քի պիւր գաշ միւսիլլիլ իշուն Մէ-պուսան մէճլիսի րէյիսինտէն նամգէալէր իսթէ-միշ մէ իշարու միւսիլլիլթլէրի իթթիւսաա թա-րաֆտարըրը օրնն գաթթէրէ թէվալ իթմիշ տիր ։ Պու հալտէն մէգըխր մէքթուսըն մուհարրիլի վիլպլէթիսիլին ազալլիլթիլինի թէշքիւ իտէն

Թիւրքլէրէ վէ Բուսթարա պէօլնք զարսար քէշթ իթմիշ տիր ։»

« Հէր քէսէ մուխում տըր քի էվվէլտէն պէ-րու վէ պու կիւնէ գատար էյլալէնի ճէմասթընըն կէրէք Պուլլար միլլէթի վէ կէրէթ հիւքիւմէթի մահալլիլ իլէ միւստէպաթթ ասթաննիսի վար վար տիր ։ Պիլիմ ճէմասթըրիլըն հուզուզը շիւ-տի էվվէլլէքինտէն գլիտտէ թէվէսաիւ իթմիշ տըր ։ Պուստան իսթինթամ օրնուսը քի մէգըխր նէշ-րիյաթ մէնաֆիլի միլլիլմիլէ իտաիմ պիւր սիլպազ-արզ տասալն իշի տիր ։ Խասիմ տէյիլիսին սէպէ-պի չու տըր քի օլ տասամ Եապանճը • վէ պիլիլիմ էպէտի տիւշմէնքրիմիլին միլլարը իւզէրինէ կիթ-միշ ազլայօր ։ Վէ հէր միլլէթթը կիլպի քէնտի իթթիւստարնա մէյիլ օրնուս պօրճըլ օրնն սիլիլ միլլէթին հուզուզընը թահգիլ իտիյօր ։»

« Աճապա միւմքին մը տիր քի Վալիսիլ Փաշա հազրէթթլէրի էհալինըն սէվիլիլիւսի օրնայան ա-տէպլէրի պէօլլէ մէմուրիլլէթթլէրէ նասալ իթմին ։ Ֆազաթ մէքթուսըն մուհարրիլի Մէպուսան մէճ-լիսընըն քիւշարնտան էվվէլ տիւշար օրնուզու միւվէ ֆիլիլգիլլէթիլլիլինին աճըսըն շըդարնազ իշուն իքի միլլէթ արասընտա նիֆազ պըրազա-ճազ տէրէճէտէ իլէրու աթըլլիլլիլ ։ Քէնտի միւ-վէ ֆիլիլգիլլէթիլլիլին սէպէպի քէնտիսի տիր • գիրա օլ գատար զաիֆազըլլըլլէ իթմիշ տիր քի ազ չօգ գազանիլը օրնուզու շէօհրէթի տալիլ զայսլ իտիյօր ։»

« Մէգըխր գաթթըն աոընը վիրուպ կազէ-թանըղ սութուսընը քիլլէթմէյի շիմտիլլէք գաիա

կէօրտաւմ: Հինի հաճելի ահ պուսու աստի ետ-
փաճայիմ:

Միւս ԼԼԻՓ կէնտի. օլ տանմին շու գապահա-
թ բնտան տօլայի էհալիմիզին փէք զլյատէ հիտ-
տէ թէլէմիզ օլտուղունա սիլի թէլմին իտէրիմ: Պէն
մէ գլբուր էհալինըն սիլի ազատը պուլունուղում
հասէպլիլէ, կէրէք շէհրիմիզ Պուլիար ձէմասթը-
նա վէ կէրէք Տէվլէթլու Վալիմիզ Փաշա հազ-
րէթէրինէ էհալիլ մէ գլբուրէ նամընա արզը թէ-
շէքքիւր իտէրիմ:»

Ինչո՞ւ

«ՅԻՒԻՊԵՂԻ ՊԻՐ ԵՐՄԵՆԻ»

Իչպու մէքթուպըն ճիւմիլի միւնտէրիճաթըն-
տան իւք էվվէլ անղաշըլան շէյ՝ մուխալիլի մէր-
գոււմ իլէ մէքթուպը մէ գլբուրըն մուհարրիլի ա-
րասընտա պիլի մաճէրա պուլունմուշ օլմասը աըր:
Չլրա սիւտաղ վէ Փալէթթէլէթլու վէ սախէ կի-
պի թէլլինմիթը զալիլէ իսթիմալ իթմիլ աիլ:

Եկէր պէօյլ օլմասա խախ, գանուըն էսասի-
միզըն հէր Փէրտէ իհասն իթմիլ օլտուղու սէր-
պէ օթիլի ըէյ ու թէլլանտան սիլի իսթիլիֆատէ պազը
ոէօզէր սէօյլմիլ օլան պիլի աստմըն իւզէրինէ,
օլա օլա եալընըզ պիլի միւսպէնէթի էֆթար ի-
չուն (Ֆազաթ էկէր արասընտա մուսղայէնէթի
էֆթար վար խէ) պէօյլէ մուարաղա ճույանէ վէ
ասիլիլէ էտէպ վէ նէզաթթ խարիճինէ շըգարազ
պու գասար մուախէզէ իթմէզ խախ:

Պէնտէնիզ միւխալիլի մէրգոււմ իլէ թէնտի
միւթէրիլի արասընտա օլան շախախ խտտա վէ

նէֆտանիլէթլէրինէ թէլ ալ լիլէ սի շարէսինէ էինէ ա-
րապընտա պազմաթլիլին աճիլանէ թալլիլէ վէ
նատահաթ իթալթալն սուրա, մէ գլբուր ըլտալի-
լէտէ՝ պէր վէ ճիլ ոգաւար արզ օլունան լյոմիլի գալ-
միլըն Փազարը ա խասալլիլիլէ պէ թրտէ անգաս-
տին լէթէաար իթմէք էֆթարիլէ եազլլէշ պա-
զը իֆատաթը պիթ թէլ Փիթիլ էգան վէ էֆթարը
ուսուլիլէ նին միլանի ասալլիլինէ արզընա միւ-
սարաթ լէլլէրիմ:

Եվզէրա - թէլ ըձէմանիլ էֆթարը կուլլիթաղը-
նըն 2198 նիւմիլ օլու նուսխասընտէ կէօլիւլէն
Յիլիլիլէ մուխասթրէսընըն միւսիւսըն ան՝ օլան
Փըզլաթընտա՝ Մէճլիլի Մէպուստընիլլուսա սու-
րէթը ալէնիլէտէ վազը օլմուշ պազը իճըրաթ-
տան պահա իտիլլիլ, վէ օլ իճըրաթ հազընտա
սաղա պէյանը միւթաղաթ իտիլլիլիլ աիլ: Վէ
էկէր միւխասթրիլ մէ գլբուրէլի եաղան միւխալիլըն
վիլլայէթիլիլլին անվալը խասթ վէ տաթրէսիլ հազ-
զընտա իւշ պէշ սէնէտէն պիլա եաղընշ օլտու-
ղու մէքթուպըր միւթաղաա խալիլէ, կէօրիլէ-
ճէք աիլ թիլ օլ տանմըն մէպէթիլ միւթիթախէլի
կէօրտիլլիլ վէ իլիթալիլ շէլլէրիլ սաղա պէյանը
էֆթար իթմէթրէք եաղմադ աըր:

Ճազաթ մատաթ թէնտիլիլիլ մուախէզէլէ
Փրասթ ու պէհանէ արայան խասիլի շախալիլ
վար իմիլ, կէրէք Յիլիլիլ վէ կէրէք Տէրի սաս-
տէթ կաղէթալլիլին վէ թէլէկրաֆ շիլթէթիլ-
րինին դաթէն եաղընշ օլտուղու պէօյլէ պիլի աստ-
թա հալլախալիլ մուխասթրէ շէլլինէ գօյուղ նէշը
իթաիլլիլ մէլլի խախ:

Մուխացիքի մէջ քիւրքն թէքեամուլի իշխէ պուստան խոզարկի տիր :

Ճագարի պուրատա նագար օլունաճագ պիր ճիհէթ վար տըր . շէօյէ քի միսապէրէի մէջ քիւրքնին համի յլուա մէվաա հագգընտաա «Նագան տըր , իֆիթիրա տըր» տէյէն Եօգ . նասըլ քի պունճա վագըթի տան պիրու Եագմըլ օլուազու շէյէր հագգընտաա տուսի «Նագան տըր , իֆիթիրա տըր» տէյէն օլնատըր :

Տիմէք օլուր քի , Էկէր Եանդըլըմ Եօգ իսէ , մուխացիքի մէջ քու մ օլտուգճա հագգարի գըլինաա պիր ասամ իմիշ :

Ճագարի մէջ քիւր միւխապէրէնին ըհասիլէսընտէ օլ «Ճիլիպէլի պիր Էրմէնի» մուխացիքի մէրգու մ իշին՝ Վալիմիգ Փաշա հագգրէթիէրինի «շիտտէթի գէմի իտիօր» աէմիշ , պու Եագան վէ իֆիթիրա տըր . վէ Եագան ու իֆիթիրա սըրպ տըր :

Սանիէն . — Աղ տշաղըտա օլ «Ճիլիպէլի պիր Էրմէնի» շէօյէ իլամիէի մէջ պի իթմիշ տիր . «Օլ տտամ , (Եանի թէրճէման կագէթտընըն մուխալիրի) Եագանճըր վէ պիլիմ Էպէտի տուշմէնիթիթիլի զին մէջ արը իւղէրինաէ կիթմիշ աղար :

Կէր գարիգէրիթիլ լուիֆիէն մէջ քիւր մուխապէրէյի պիր տահա կէօլտէն կէշիրիճէք օլուր իսէ , կէօրէճէք աիր քի օլ տտամ Եանի օլ մուխացիր սղլամամըլ տըր : Տիմէք օլուր քի պուտա Եագան տըր . վէ Եագան սըրպ տըր :

Սալիսէն . — Վարիս «պիլիմ (Եանի Էրմէնիլէրին) Էպէտի տուշմանըրընըն մէջ արը» տիմէք , Էկէր փայթալիթը Սալիսէնալիթը Անիլիլէտէն

քիսպէթ իսէ , Ֆի սիւպհան Ալլաճ , աճէպա պու նէ՞ տիմէք :

Է՛յ «Ճիլիպէլի պիր Էրմէնի» Էրմէնիլըն միննէթ տարլըգ վէ համիլէթ հրասիլաթընա պու նէ՞ պէօյուք հագարէթ տիր : *Յի. Յօրըրմէ*

Ճարգ իտէլիմ քի Տէվէլէթի Օսմանիլէ շօգ գամմարա շօգ շէյ Եագմըլ օլտուհ . աճէպա Էրմէնիլէթ վէ պիլիսաաաա օլ «Ճիլիպէլի պիր Էրմէնիլէթ» նէ՞ Եագմըլ :

Պու ալէմտէ պիր ալվիլէթ՝ վիճուտինէ իսապիմ օլան շէյ , հեր նէ շէյ օլուր իսէ օլտուհ , տալինա իատիմ օլուր : Պու հագ պէմիլ սիլասէթտէ վիթ թապիլի վէ վիթ մագրունը հագգանիլէթ տիր :

Է՛յ «Ճիլիպէլի պիր Էրմէնի» , մէնասալ օլտուրուտուրա պէյան Էլլէպիլինիլ գամմ ալէյ հընաէ նէ պէօյուք իֆիթիրա Էլլէպիլինիլի աճէպա Ֆարգ իտիլօր մըսընըլ . . . :

Բապիլի . — Պիր աէ իթի միլիսն Էրմէնիլըն համի վէ տասիթու օլան պիր մուսղըմ Տէվէլէթ ալէյհինաէ պիթիթէնէ վիլիւր աղարնտան շըգարմըլ օլտուգու շու հագարէթ քեաֆի ալիլ Էրմէնիլի , օլտուգճա շիրքիս պիր միւստաշէնէ իլէ Պու ըլար Էհալիսի իլէ Էլլէնէթի գալըլմըլ , վէ Էրմէնիլէր Էր նամընա օլտարագ Էհալիլի մէջ քիւրիլէտարըլ շիլըրան ու մանիլիսի Էլլէթօր , վէ պէօլէճէ թէքիլ Պու ըլարիսիլան վէ Բու մէլի Եարգիսէ միլիթիլ Էրմէնիլէ հալիսի հագգընտահեր ասալիլ վիճուտան ասալ Էրիս ասալիլ քանընըլ ճէլըլ իտիլօր : իֆիթիլի քի աղըլ Էրմէլ շէթիք օլտուհ :

Ի կէր պէնտէնիդ պէր տաղիդ աճբդ քննախմբի Պուլիար Քարդ Կախպետ շու միւտաճէնէն թէ մանկնա եւ տախաճմ, քննախ քննախմբէ շու եօլտա պիթ միւլաճապա խաթրբան կէթիթէնէ ք խաթմ:

«Շու Երմէնիէր չօդ սատագաթմբդ, չօդ Կախպէթորդ սատախար իմիչ: Օտանն ըլլարտան իւչ եիդ սէնէ հիմայէ վէ լութՓ կէօրմիւլէր. անկէր սայէսինաէ սլու գատար, էլ, իրատ, աբաղի սահիպի օլմուչբար. ան էր ի է մուհապաթի օլ գատար ի կէրու վարտըմբըլար քի լիտանը մատէրէրիմի խանէլէրընաէն պի է գօլուպ Օտաննը լիտանընը գուլլանմըլարտա, շիմոի շու Ճէլեպէլէ պի էր Էրմէնի պի է մէլ յօրում նէ ի իւն պի էր քէօր իտէրճէսլանէ կէօլիւմիւղէ կիրմէք իսթէյօր:»

Համա օլուէն քի Պուլիար վաթմանտաշլարբ մըլտա պէօլէ պիւր միւտաճէնէն պարիտէնի ճիտտի սայաճագ գատար սատէտի օլմանախիլէ իւլն պու ճիճէթրնաէն գօրդմայուլ:

Խամիսէն. — Գօրդմայըլ ամիա հիչտէ գօրգաճագ ճիճէթիմիլ կօղ տէնիլ տիր:

Պուլիար օլուէն, Րուս օլուէն, Կէր նէ միւլէթ օլուր իտէ օլուէն, հիսսի սալիմ վէ աղլը միւսթագիմ սահիպի օլան հէր սատամ, քէնտիտիւնէ Երմէնի էհալիսընըն վէքիլի սիւսիւ վէրէն օլ քիմսէնին շու սէօլիւրիմի իլիտիճէ, նէ դիւլումէ գահիլ օլաճագընը պիլ իրմիսինիդէ Տէյէճէք տիր քի:

«Մատամ քի շու մահուա Ճէլեպէլէ պի էր Էրմէնի կիտէնի թահիլը, վէ կէլնի հիւսնի թէգքիլը իտէյօր, տիմէք օլուր քի էսարէթ պօլուտուրու-

ղընա պըլըմըլ հէր Փէրտ կիպի տէնաէթլէ միւլթթաարՓ պիրի տիր, պինաէն պէյն անըն տօլթթուղուէնա էմիլիլթ օլմաղ. վէ օլ քիմսէնին թէքմիլ Երմէնի էհալիսի թարաթընտան վէ անըն նաւաթընա իտարէի քէլամ էյլէմէսինէ նաղար օլունտուգաա, իչպու էհալի քէնտի տալաարըն պէօլլէ միւլէվէլ ալիպագլը պիւր ալօղաթա թէվուի խաիլընտէն իսթիմիթաճ օլուտուր քի. . . .»

Շու միւլաճապա փէք տօղրու օլուր իտի էկէր օլ Ճիլիպէլի պիւր էրմէնինըն՝ միլէթի թարաթընտան էօլլէ պիւր վէքեպէթի օլա իտի:

Էմոի օլ սատամըն՝ Էրմէնիէր նաճըն սէօլէյօրու՝ տիմէսի եալան տըր. վէ եալան իտէ սյըլ տըր:

Խ Ա Թ Ի Մ Է

Խիւլասայի քէլամ մէգքիւր Մարէշա կաղէթաարնըն 676 նումէրօլու նուսխասընտա վէ պիւր Ճէլեպէլէ Էրմէնի խմբար թահիթընտա կէօրիւլէն վէ սէրափա իֆթիրա վէ քիլպիլի մէմու օլան մէքթուպու պէօլլէճէ շէրհ ու ճէրհ էյլէտիքտէն սօնրա, Թէրճէճանը Էֆէբարըն 2198 նումէրօլու նիւսխաթինաէ մուխպիրի թարաթընտան եաղըլըլ մէգքիւր մէքթուպըն մէպհուարն անհ օլան Փըղրաթընտան նէլէթ իթմիլ վէ իտէպիլէճէք մատաի վէ մանէվի քեաթէի մէսուլիլիլթի գապուրտէն պաշգա, աճէպ քիմ եաղմըլ տէյուպ, միւսաննիֆիրի արամագ գահմէթինտէն օլ Ճէլեպէլէ պի էր Էրմէնի իտէլաս էյլէմէք իչին իչպու րէսպլէճիլիմի

մին զայրը հատաին ինկալար , վէ քէնտուսընէ աճի-
զանէ նասիհաթ վերիբիմ քի , էկէր քէնտուսի հա-
գիգէթէն՝ պիր էրմէնի օլուպտա , էրմէնի եիւրէ-
յինի թաշըր վէ պու գապմին միւթթապըֆ օլ-
տուգու պալեստէ արզ ու պէյան օլուհան խըլ-
գաթըար իլէ միւթէխալլիգ իսէ , պէլքիտէ պաղը
ճիւհէլա թէշվիգի իլէ , եախօա առապէթի շախ-
սիյէտէն նաշի զարուրի՝ գալէմինտէն գաջմիշ օլան
մահուա պէնտի գապուլ խոուպ ինկալամասըն :

25 ֆեանուանի սանի 1885

ՖԻԼԻՊԷ

Տ. ԼՈՒՔՅԵԱՆ

24710

504,

№ 1

5070

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0835125

4

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0835124

3

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0835123

2

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0446694

1

